

2. Жадан С. Таплієри. Поезії / Сергій Жадан. – Чернівці : Meridian Czernowitz; Книги – XXI, 2016. – 120 с.

Олександра Тугай

Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ)

МОДЕЛІ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР ІЗ ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ В РАНЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У запропонованому дослідженні схарактеризовано синтаксичні структури моделей речень із дієсловами вольової дії в ранньоновоанглійській мові, окреслено лексико-семантичні групи дієслів із семантикою волевиявлення, визначено узгодження дієслів волевиявлення з іншими аргументами в реченні, проаналізовано синтаксичні структури реченневих конструкцій в межах теорії трансформаційної граматики.

Ключові слова: синтаксичні структури, дієслова волевиявлення, узгодження аргументів, глибинні та поверхневі структури, ранньоновоанглійська мова.

The paper deals with characteristics of sentences with verba voluntatis in Early New Modern English; it singles out the groups of volitional verbs; defines their arguments in sentence; analyzes syntactic structures within the framework of the transformational grammar.

Keywords: syntactic structures, verbs of volition, arguments adjustment, deep and surface structures, Early New Modern English.

Природа мови, засоби відображення процесів розумової діяльності людини та формування характеру людської думки завжди були об'єктом досліджень як багатьох всесвітньо відомих вчених, так і обдарованих любителів вивчення розвитку наукової думки. Мова є специфічним «інтелектуальним» надбанням людства, головним інструментом спілкування.

Існує певна засвоєна кожною особистістю система правил або принципів оволодіння мовою, яка дозволяє розуміти та продукувати нові речення. Знання мови – закладена в людині система правил – один з багатьох факторів використання та розуміння висловлення. Другим фактором виступає універсальна граматики, принципи якої визначають форму та вибір граматики певного виду, виступають дослідженням природи людських інтелектуальних здібностей, головних умов «мовних здібностей» людини та вродженої організації мовного досвіду і, таким

чином, складають теорію більш глибинного характеру [2, с. 37-38].

Слід зазначити, що синтаксичні правила генеративної граматики Н. Хомського уможливають усебічний аналіз конститuentів речення з урахуванням семантичного та фонологічного компонентів загальної граматики, які формують відповідно глибинні та поверхневі структури реченневих утворень. Тобто, значення кожного речення продукується із глибинної структури за допомогою правил семантичної інтерпретації, тоді як фонетична інтерпретація кожного речення продукується з поверхневої структури за допомогою фонетичних правил [3, с. 7].

Актуальність теми нашої розвідки зумовлена інтересом сучасних вітчизняних та зарубіжних мовознавців до вивчення конструктивних моделей реченневих утворень в історичній перспективі та необхідністю аналізу синтаксичних структур речень із дієсловами вольової дії в

ранньоновоанглійській мові в межах теорії управління та зв'язування генеративної граматики.

Дослідження синтаксичних структур в межах генеративної граматики в історичному аспекті здійснюють як зарубіжні (З. Харріс, Н. Хомський, Л. Хегман, Дж. Курме, А. Карні), так і вітчизняні (І. Буніятова, Л. Калитюк, І. Снісаренко, М. Полховська, Н. Савельєва, О. Кхеліл, С. Плотницька) мовознавці.

У контексті останніх здобутків граматичних студій увагу привертають питання, пов'язані з аранжуванням конститuentів речення, а саме позицій аргументів дієслів із семантикою волевиявлення та їхні проєкції в реченневих конструкціях ранньоновоанглійського періоду. **Метою** нашої розвідки є окреслення синтаксичних структур в класифікаційних моделях окремих груп дієслів волевиявлення в ранньоновоанглійській мові. **Об'єктом** дослідження виступають лексико-семантичні групи дієслів прояву волі суб'єкта та аргументи цих дієслів в реченнях ранньоновоанглійської мови. **Предмет** дослідження складають конструкції реченневих утворень із дієсловами вольової дії ранньоновоанглійського періоду. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: 1) схарактеризувати синтаксичні структури моделей речень із дієсловами вольової дії в ранньоновоанглійській мові; 2) окреслити лексико-семантичні групи дієслів із семантикою волевиявлення; 3) визначити узгодження дієслів волевиявлення з іншими аргументами в реченні; 4) проаналізувати синтаксичні структури реченневих конструкцій на глибинному рівні в межах теорії трансформаційної граматики.

Для глибшого розуміння розташування аргументів в реченнях розглянемо синтаксичні структури речень в моделях дієслів із семантикою волевиявлення на прикладі відомої класифікації дієслів Б. Левіна і теорії управління та зв'язування генеративної граматики Н. Хомського.

Класифікація англійських дієслів Б. Левіна ґрунтується на припущенні того, що позиція дієслова в реченні, особливо щодо відображення та інтерпретації його аргументів, зумовлена його значенням. Дієслівна поведінка або узгодження дієслова з іншими аргументами будь-якої реченневої конструкції може бути ефективно використана для дослідження лінгвістично релевантних відповідних аспектів значення дієслова [7, с. 1-2].

Б. Левін розмежує та систематизує грані узгодження дієслова в реченні та репрезентує значення кожної групи дієслів через призму синтаксичних відношень їхніх аргументів в реченні. Принагідно відзначимо, що в цій репрезентації відношення дієслів з кожним аргументом в реченневих конструкціях є суголосними з положенням генеративної граматики Н. Хомського, згідно з правилами якої синтаксичний компонент визначає нескінченну безліч абстрактних формальних об'єктів, кожний з яких включає повністю суттєву інформацію для однієї інтерпретації певного речення, тоді як семантичний компонент визначає семантичну інтерпретацію речення та співвідносить структуру, що породжується синтаксичним компонентом, з відповідною семантичною репрезентацією [3, с. 20].

Слід зазначити, що трансформаційна граMATика Н. Хомського виявляє глибинні закономірності породження мови та містить механізм

конструювання синтаксичних структур із певної кількості ядерних речень — тобто перетворення глибинних основних структур речень у поверхневі, похідні від ядерних структур, що забезпечує більш детальне розуміння процесів породження фраз та правил їх включення в речення [1, с. 47-48].

Виокремлюючи дієслова із семантикою волевиявлення з урахуванням предикативної комплементції аргументів у такі лексико-семантичні групи з відтінками прояву волі, як 1) настановчі/вирішальні дієслова “appoint verbs” – *appoint, consider, proclaim, report, want*; характеризуючі “characterize verbs” – *address, certify, choose, intend, offer, praise, recommend*; декларуючі “declare verbs” – *adjudge, assume, confess, declare*; припускаючі “conjecture verbs” – *admit, allow, assert, conjecture*; 2) бажання, воління “verbs of desire” – дієслова бажання “want verbs” – *covet, crave, desire, need, want* та дієслова жадання “long verbs” – (after): *hanker, lust, thirst, yearn*, (for): *ache, crave, hanker, hope, itch, long, lust pine, pray, thirst, wish, yearn*, а також 3) дієслова комунікації “verbs of communication”, а саме – трансферу повідомлення “verbs of transfer of a message” – *ask, dictate*; промови “say verbs” – *announce, claim, confess, proclaim, propose, state, suggest*; наголосу та скарги “complain verbs” – *complain, object*; поради “advise verbs” – *admonish, advise, alert, caution, counsel, instruct, warn* – Б. Левін наголошує на приєднанні цими дієсловами предикативного компонента або другого аргумента після поствербальної іменної фрази NP як прямого об'єкта, так і препозиційного об'єкта з препозиціями *as, to, after, for, with at, about* в залежності від перехідності/неперехідності дієслів волевиявлення. Найбільш відомі моделі цих дієслів репрезентовані наступними

фреймами з іменною фразою в комплементі: “NP V NP NP”, “NP V NP *as* NP” [7, с. 180-202].

У ранньоновоанглійській мові основним принципом конституювання речення є об'єднання слів у фрази або принцип фразових категорій, який передбачає реалізацію певних функцій мовних одиниць. Найвжливішими такими категоріями в реченні є іменна фраза (NP) – з головним іменником або займенником та дієслівна фраза (VP) – з головним лексичним дієсловом. Ми можемо відзначити, що конструкційна модель SVO вже впевнено затвердилася в ранньоновоанглійському періоді як основний тип порядку слів у реченні [8, с. 103-117].

Розглянемо моделі реченневих конструкцій із дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові на основі головних фразових категорій речення з урахуванням генеративного підходу.

1) AUTOLYCUS: “I command thee to open thy affair” (SHAKSP. The Winter's Tale. IV, IV, 765).

Головні фразові категорії:
[S [NP+[VP[V+NP]+[VP]+[NP[DET+N]]]]].
[S [NP I] [VP [V command] [NP thee] [to] [VP open] [NP [Det thy] [N affair]]]]].

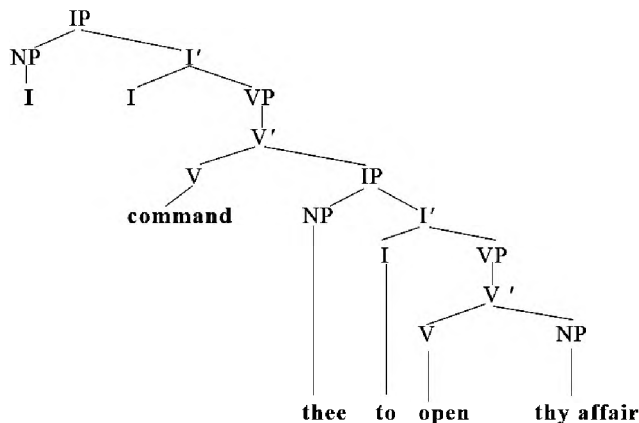
Позиції аргументів щодо дієслів command та open [5, с. 34-39]:

<u>I</u>	<u>command</u>	<u>thee</u>	[<u>eci</u> <u>to open thy affair</u>].
Arg1		Arg2	Arg3
		[Arg1	Arg2]

У прикладі 1) прослідковуються два дієслова *command* та *open*, кожний з яких приєднує свої певні аргументи. Так, дієслово command приєднує три аргументи: 1-й аргумент виражений займенником *I*, 2-й аргумент — займенником *thee*, а 3-й — виражений нефінітною інфінітивною клаузою *to open thy affair*. Тоді як дієслово *open* всередені

інфінітивного комплементу *to open thy affair* узгоджується з двома аргументами та має дві тета-ролі, а саме — імпліцитний аргумент (“*ec*”) інфінітивної клаузи та іменну фразу NP (*thy affair*) з детермінантом *thy* та іменником *affair* [4, с. 25-36].

З позиції генеративного підходу трансформаційної граматики щодо дистрибуції в реченні номінативу та акузативу ми можемо розглянути вищенаведений приклад речення в наступній проекції на глибинному рівні [4, с.127-137], [5, с. 153-173]:

Тета-ролі — семантичні відношення між головним змістовним предикатом та його аргументами [5, 49-54]:

I	<u>command</u>	thee	to open thy affair
Arg1		Arg2	Arg3
AGENT		PATIENT	THEME
Verb: command		ARG. 1	ARG. 2 ARG. 3
		NP	NP VP

У наведеній схемі узгодження аргументів із дієсловом *command* з позиції тета-ролей ми бачимо, що аргумент 1 (Arg1), який виражений іменною фразою (NP) займає позицію агенса (AGENT) щодо дії дієслова *command*, тоді як другий та третій аргументи — (Arg2), (Arg3), які представлені відповідно іменною (NP) та дієслівною (VP) фразами — займають позиції пацієнса (PATIENT) та теми (THEME).

У літературних джерелах ранньомовноанглійської мови моделі спонукальних конструкцій із дієсловами

волевиявлення з інфінітивним комплементом з або без частки *to* аналізуємо з урахуванням головних фразових категорій позицій аргументів в інфінітивних конструкціях, визначаємо проєкції глибинної та поверхневої структур.

Наведемо приклади моделей речень із дієсловами волевої дії, структура яких подібна до вищепроаналізованої моделі речення.

PRINCE: “I want more uncles here to welcome me” (SHAKSP., King Richard III, I, 5-6). DROMIO of Syracuse: “What means this jest? I pray you, master, tell me” (SHAKSP., The Comedy of Errors. II, II, 20). WOLSEY: “No, we’ll no Bullens. Speedily I wish to hear from Rome. The Marchioness of Pembroke!” (SHAKSP. King Henry VIII. III, II, 89). BARDOLPH: “Sir, the Germans desire to have three of your horses” (SHAKSP. The Merry Wives of Windsor. IV, III, 229) [9].

Отже, доходимо висновку, що в ранньомовноанглійській мові синтаксичні структури речень із дієсловами волевиявлення відображають основні структурні категорії речення сучасної англійської мови — невід’ємні складові будь-якого типу речення — якими є іменна фраза (NP) та дієслівна фраза (VP). В реченневих утвореннях прояву волі суб’єкта дієслова приєднують інфінітивний комплемент та узгоджуються з двома та більше аргументами. В досліджуваному періоді впевнено затвердилася основна модель англійської мови — SVO як основний порядок слів у реченні, а конструкції SVIO та SVOI із дієсловами волевиявлення прояву як власної волі (SVIO), так і спонукування об’єкта до дії (SVOI) виокремилися як головні моделі синтаксичних структур із предикатами волевого значення.

Список літератури

1. Плотницкая С. В. Учение Н. Хомского в становлении когнитивной лингвистики / С. В. Плотницкая. Мова. Випуск 15: Науково-теоретичний часопис. – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 47-50
2. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М. : Изд. МГУ, 1972. – 125 с.
3. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – М. : Изд. МГУ, 1972. – 257 с.
4. Haegeman L., Gueron J. English grammar: a generative perspective / Liliane Haegeman and Jacqueline Gueron. – Oxford UK and Cambridge USA : Blackwell Publishers Ltd., 1999. – 672 p.
5. Haegeman L. Introduction to Government and Binding Theory. Second edition / Liliane Haegeman. – Oxford UK and Cambridge USA : Blackwell Publishers Ltd., 1994. – 725 p.
6. Levin B. English verb classes and alternations / B. Levin. – Chicago and London : The University of Chicago Press, 1993. – 366 p.
7. Nevalainen T. An Introduction to Early Modern English / T. Nevalainen. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 176 p.
8. Rowse A. L. The annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances / edited, with introductions, notes, a biography and bibliography by A. L. Rowse Rowse. – New York : Greenwich House. 1998 1988 1988. – 2479 p.

Лілія Федорюк

Донецький національний університет ім. Василя Стуса (Вінниця)

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЯК КОГНІТИВНОЇ ОДИНИЦІ

Стаття присвячена розгляду найактуальніших напрямів і методів дослідження концепту як основної одиниці когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Проаналізовано основні підходи до вивчення його структури та змісту. Запропоновано комплексний аналіз концепту СМЕРТЬ з опертям на традиційні методики вивчення когнітивних одиниць.

Ключові слова: *концепт, концептуальний аналіз, структура концепту, когнітивний підхід, лінгвокультурологічний підхід.*

The article is devoted to the most relevant trends and research methods of the concept as the basic unit of linguoculturology and cognitive linguistics. The main approaches to the study of its structure and content. A comprehensive analysis of the concept DEATH with reliance on traditional methods of studying cognitive units.

Keywords: *concept, conceptual analysis, the structure of the concept, cognitive approach, linguoculturological approach.*

У сучасному мовознавстві існує безліч методів дослідження концептів: концептуальний аналіз, історико-зіставний аналіз, дефініційна інтерпретація, компонентний аналіз, стилістична інтерпретація, дистрибутивний аналіз, методика контекстного і текстового аналізу, когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів, верифікація отриманого когнітивного опису у носіїв мови тощо. Зазначені

методи взаємодіють між собою, доповнюють один одного, що й дає можливість досліджувати концепт як об'єкт взаємодії мови, мислення й культури [5, с. 118]. Сьогодні можемо говорити про певною мірою сформовану методологію вивчення й опису концептів у рамках когнітивної лінгвістики – нового етапу вивчення складних стосунків мови і мислення, мовної системи знань, що містить мовні форми їх передачі,